

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT
GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE
JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združene države (vključno Chicago) in Kanado \$6.00 na leto, \$4.00 za pol leta, \$2.00 za četrt leta; za Chicago in okolico Cook Co. \$8.50 za celo leto, \$4.75 za pol leta; za inozemstvo \$11.00. Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cook County \$8.50 per year, foreign countries \$11.00 per year.

Cene oglašev po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenarodenih članov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communication, and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2857 - 59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

Jan Masaryk — žrtev "mrzle" vojne

Vest o nenadni in nenavadni smrti Jana Masaryka, genialnega in modrega zunanega ministra Čehoslovake, je gotovo pretresla vsakega, ki se zanima za svetovno politiko. Posebno pa je morala pretresti vse Čehoslovake, ki je nedavno šla skozi viharne notranje dogodke — skozi kratko pa nekrvavo revolucijo. Sploh lahko domnevamo, da so mu ti dogodki tako pretresli živce, da jih ni mogel preboleti in si je vzel življenje.

Njegova smrt bi bila tragična, tudi če bi ne prišla tako naglo po komunističnem "puču", katerega so izzvali "mrzla" vojna med Ameriko in Rusijo in notranji politični dogodki: nenadna resignacija ministrov treh desničarskih strank z namenom, da inscenirajo notranjo krizo in komuniste potisnejo iz vlade kakor se je to zgodilo lani v Franciji in Italiji. Par dni po nastopu nove vlade je Jan Masaryk to sam potrdil, ko je pred novinarji dejal: "Zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi. Nekateri so mislili, da je mogoče odstraniti komuniste iz vlade, ali pa da je brez njih mogoče vladati deželo." Na tisti časnikarski konferenci je Masaryk tudi dejal, da je glavno to, "da je dežela izšla iz krize brez prelivanja krvi" in izrazil svoje upanje, da bo Čehoslovaška ostala demokracija. "Bil sem demokrat in ostanem demokrat," je dejal Masaryk, ki je tudi v novi vladi ostal zunanji minister.

Toda njegova nenadna in nenavadna smrt je še toliko bolj tragična, ker bo to tragedijo izbrala mednarodna reakcija za še bolj intenzivno politično vojno med Vzhodom in Zapadom. Vojni hujšaki bodo izbrali to tragedijo in iztisnili iz nje vse, kar se da iztisniti. Totalno bodo ignorirali dejstvo, da je tudi Jan Masaryk postal posredna žrtev te "mrzle" imperialistične vojne in zgoščanja vojnih oblakov nad izbranim, izmučenim in krizanim človeštvom. In kopičenje temnih oblakov je bilo malo komu bolje znano kakor Janu Masaryku, ki je kot zunanji minister prejemal tajna diplomatska poročila iz vseh držav. Znano mu je bilo, da v visokih vladnih krogih v Washingtonu že odprto govorijo o vojni proti Rusiji, in sicer ne šele čez pet ali deset let, ko se bo slednja postavila na noge, marveč že v bližnji bodočnosti. Znano mu je bilo, da se v Washingtonu na to katastrofo mrzlično pripravljajo in sicer z enakim cinizmom in amoralnostjo kakor so se pripravljali vodilni naciji v Nemčiji na drugo svetovno vojno.

Vse to je moralo na genialnega, čutečega in modrega Masaryka toliko vplivati, poleg nenadnih domačih dogodkov, da se ga je polastil obup in si je v duševni zmedenosti vzel življenje. Stori se sileno kakor je leta 1932 v veliki gospodarski krizi storil maksiški ameriški "free enterprizer", kateremu je borzni krah vzel vse premoženje. Stori se tako kakor stori maksiški, ki je izgubil vero v življenje in se znašel na slepi ulici. Toda kadar si vzame življenje kak reče ali naveden človek, ki je bil v življenju le de lavec ali se bavi s kakim poklicem, gre tak dogodek mimo javnosti. Toda kadar kaj takega stori prominentna javna oseba ali slovit državnik, je to lahko tragedija, posebno ako se to zgodi v takih političnih okoliščinah kakor je Masarykov primer.

Po zatrdilu vojnih hujšakov in antiruskih propagandistov je njegove smrti seveda kriv — komunistični "puč" v Čehoslovakeji. Toda k njegovi mentalni depresiji ali obupu in torej k njegovi smrti so prispevali svoj delež tudi njegovi prijatelji in znanci v New Yorku, kakor tudi ameriška propaganda "mrzle" vojne proti Sovjetski Rusiji in vzhodni Evropi. Poslušajte, kaj poroča iz Londona Frederick Kuh, s katerim sta bila očitno dobra znanca in prijatelja:

"On (Jan Masaryk) se je pred več kot tremi meseci vrnil iz New Yorka kot duševno zelo potr moč. Povedal mi je, kako mizerno se je počutil v New Yorku, kjer so ga njegovi prijatelji in znanci stalno hujškali ali zbijali šale na račun njegove razdvojenosti politične osebnosti. Toda njemu se njih dovpti niso videli špani. Njegov notranji konflikt je osvetljevala majhna epizoda. V New Yorku so mu meseca decembra povedali zdravniki, da se mora podvreči operaciji na roki. Svetovali so mu, naj gre v kako newyorško bolnišnico.

"Tiste dni pa je časopisje pričelo prinašati klevete (false rumors), da se Masaryk iz političnih razlogov ne bo vrnil v Prago. Da te klevete postavijo na laž, je ignoriral nasvete zdravnikov, se odpeljal in odgodil operacijo, dokler se ni vrnil v Prago."

Jana Masaryka ni več. Šel je, kamor bomo šli vsi. Toda njega bo zelo pogrešala Čehoslovakeja. Se ve! Pogrešal ga bo tudi Vzhod in pogrešal ga bo Zapad. Če v mislih greste od države do države, ne najdete nikjer modrejšega in genialnejšega zunanjega ministra. Govorimo seveda o sodobnih državnikih, ki večinoma zaslužijo to ime le radi lepšega, v resnici pa o kakem državništvu v mednarodni areni danes ni duha ne sluha. To je resnica posebno, kar se tiče veseli, ki krojijo usodo narodov in pehajo svet v novo katastrofo. Na drugi strani Jan Masaryk ni spadal v to diplomatsko šolo — v šolo machiavelških intrigantov in frakarskih diplomatov, ki so za dosego svojih ciljev: imperialistične diplomacije svojih držav pripravljali prodati ali zatajiti tudi svojo mater in svet vreti v novo klanje.

Ne, Jan Masaryk ni spadal v to vrsto človeških volkov, hajdukov, roparjev in morilcev, ki so se povzpeli do visokih vladnih pozicij. On je spadal v skupino, žal relativno majhno skupino resnično civiliziranih ljudi visokega razuma, širokega znanja, čutečega srca in modre pameti. Tudi se ni sam stil v ospredje, marveč je bil potisnjen v visoko vladno službo radi svoje sposobnosti, znanja, modrosti in genialnosti. Po svoji vzgoji, izobrazbi in notranjih nagibih je bil demokrat v pravem pomenu besede. Znal je ceniti kulturne vrednote zapadne civilizacije, kakor tudi trezno presoja sadove velike ruske revolucije in orjaška prizadevanja sovjetske vlade za podvig ruskih narodov iz nižnj srednjeevropskega carstva in dežele na pot nove civilizacije. Zato je tudi simpatično gledal na Rusijo, dasi ni odobral vseh ruskih metod.

Pismo iz Ljubljane

Ljubljana.—Pred vojno mi je neki tuj športnik, ki se je mudil v Jugoslaviji, dejal, da ne pozna države, kjer bi življenje teklo počasneje, ko v Jugoslaviji. Ljudje so se mu zdeli komodni, v gibih leni, tehnike pri nas ni opazil toliko ko v drugih državah. Zato si je ustvaril o naši domovini takšno sliko. Priznal pa je, da se glede prirodnih krasot v Jugoslavijo nobena druga država ne more kosati in primerjati.

Večkrat sem se spomnil na besede tega tujca in na njegovo površno oceno naše domovine. Tedaj pred vojno je pač po naših krajih videl brezposelne, se stradane delavce, ki so čakali na trgih in kolodvorih, da bi se jim ponudila kakšna prilika za priložnostni zaslužek. Videl je, kako so si izčrpani delavci svoje reumatične ude gredli na soncu in kako so v svoja tuberkulozna pljuča vdihavali zrak, kako so se leno in počasi kretali, da ne bi z gibanjem prehitro izčrpali svojih maloštevilnih vitaminov. Toda ta tujec, ki je bil športnik, ne pa gospodarsko razgledan človek, ni pomislil, v čem je vzrok, da se mu je življenje pri nas zdelo počasno.

Vzrok je bil v tem, da je bil v naši prejšnji državi kapitalizem napram proletariatu okrutnejši nego kjerkoli, da je bilo dovoljeno izkoriščanje človeka po človeku, da je bilo maloštevilnim domačinom in tujim kapitalistom po ustavi omogočeno uživati sadove dela mnogostevilnih brezpravnih delavcev, kovati iz tega korist in ustvarjati si ugodje.

Delovni napor velike večine delovnih ljudi je uživalo malo število parasitov. Vedno bolj se jim je večal kapital in vedno večja je postajala njihova želja po kopičenju bogastva, vedno bolj neusmiljeno so izkoriščali delovno silo in vedno več naporov so zahtevali od svojih zaposlenih delavcev. Ker pa se v kapitalističnem gospodarskem sistemu dosegajo pogosto krize, z gube v takih primerih tisoči in tisoči delavcev svoje službe, vrženi so iz produkcije in v svoji brezposelnosti večajo število o njih bednih, neodpornih in razredno nezaščitljivih delavcev, ki nudijo svoje delovne sile za vsako ceno naprodati, ki se prav nič ne pogajajo, temveč pristajajo na najhujše delovne pogoje. V prejšnji Jugoslaviji so bile česte gospodarske krize.

V narodno-osvobodilni borbi pa je jugoslovanska delovna ljudstvo izgnalo okupatorje in obenem odpravilo kapitalistični gospodarski sistem, ustvarilo nov in pravičnejši družbeni red, ki ne dovoljuje brezmejnega izkoriščanja nekaterih in brezmejnega bogatenja drugih, kjer ni možnosti za nastanek razrednih nasprotstev in kjer je zaradi svobodnega razvoja posameznika omogočen svobodni razvoj vseh. Ker si je delovno ljudstvo vedno v prejšnjih časih, ko je človek neprestano trepetal, da bo izgubil delo, obstanek in kruh, zamaž železo, da bi mu bila zajamčena pravica do dela, da bi se država zavezala vsakomur preskrbeti delo, se sedaj toliko bolj zaveda, da je delo v svobodni domovini vedno vir napredka, blagostanja in prave svobode delovnega človeka.

Iz bivšega sužnja je naš delovni človek postal svobodni ustvarjalec, zato se je temeljito spremenil njegov odnos do dela. Delo ni več ne breme, ne sramota, ne nujno zlo in napor brez perspektive in priznanja, temveč stvar časti. Vsak delovni človek v Jugoslaviji dela danes z veseljem, zato v delu mnogo več, kot kdaj koli prej, ustvarja.

Ako je bil zadnjih par let notranje razklan, je bil razdvojen največ radi konflikta med Ameriko in Rusijo. Zadnji politični dogodki v Čehoslovakeji so to njegovo notranjo razdvojenost potisnili v slepo ulico, iz katere ni videl izhoda, kakor ga danes ne vidi tudi maksiški drugi razen v — novi svetovni katastrofi. Misel na neizmerno tragedijo, kakor tudi bojazen, da bodo komunisti uvedli diktaturo — to dvojno pa ga je poglaval v smrt. Upamo in želimo, da se je Jan Masaryk v obojem motil.

Slava njegovemu spomenu kot CIVILIZIRANEMU ČLOVEKU in poštenemu pa modremu državniku!

Glasovi iz naših naselbin

Slika iz slovenskih Alp: Skuta s Jugovzhoda — smer vzpona.

KRATKE VESTI IZ JUGOSLAVIJE

Ljubljana. — Razvoj gozdno-žagarske industrije na Hrvaškem. Gozdna gospodarstva so izpolnila svojo letno nalogo za 103%. Najlepše uspehe so dosegla gozdna gospodarstva v Bjelevaru, Vinkovcih in Karlovcu. Letos čaka gozdna gospodarstva mnogo večja naloga. Lani so zaposlili pri gozdnih gospodarstvih za 50% manj delavcev kakor je bilo prvotno določeno, ker je primanjkovalo delovnih moči. Letos bodo bolje organizirali delovno organizacijo. Lani je zelo primanjkovalo stanovanj za gozdne delavce. Do konca lanskega leta so pa zgradili barake za 10.000 delavcev. Letos do 19. februarja so zgradili barake še za 12.000 delavcev. Letos bodo tudi izpopolnili mehanizacijo dela. Po letošnjem načrtu bodo zgradili 150 km gozdnih železnic in vzpenjač ter 133 km cest.

vitne zemlje. Vrednost letošnjih melioracijskih del bo znašala 88.000.000 din. Med najpomembnejša dela spada regulacija desnega brega Donave med Zmajevcem in Kopačevim v dolžini 50 km. S temi melioracijskimi deli bodo obvarovali pred poplavi velike površine zemlje. Stroški bodo znašali 18.000.000 dinarjev. Na zveznem kmetijskem posestvu v Belju bodo letos začeli namakati nad 1300 ha zemlje. Za regulacijo Drave je določeno nad 18.000.000 din.

Zgraditev velikega mostu v Titogradu. Zaradi ugodnega vremena nadaljujejo tudi v Titogradu velika gradbena dela. Kmalu bo zgrajen velik most čez reko Moračo. Most je dolg 140 m in železobetonski v obliki velikega oboka. Betonska dela pri betoniranju oboka so bila končana v 38 dneh. Porabili so 20 vagonov železa in 145 vagonov cementa.

Kapitalna graditev v Bosni in Hercegovini lani. V rudarstvu in skoraj vseh industrijskih podjetjih so bile potrebne večje ali manjše preureditve. Na področju elektrogospodarstva so se začela obsejna dela; graditi so začeli 2 hidrocentrali in se pripravljati na graditev tretje elektrarne. Nadalje so obnavljali eno hidrocentralo in preuredili vse stare kalorične elektrarne. Obnavljali in preuredili so vse stare daljnovode in zgradili več sto kilometrov novih daljnovodov ter mnogo transformatorskih postaj. Premogovniki so dosegli velike proizvodne uspehe. Lani so odprli tudi dva premogovnika rjavega premoga. Zmogljivost republiških premogovnikov se je povečala skoraj za 200%. Povečala se je tudi druga rudarska proizvodnja, n. pr. barita za 150%. V kovinskih stroki so racionalizirali podjetja in položili temelje za strojno industrijo. Graditi so začeli 3 nove obrate. V usnjarski industriji so preuredili dve podjetji in povečali zmogljivost za okrog 150%. Za živilsko industrijo so začeli graditi 6 tovarn za konzerviranje sadja in sočivja, dalje tovarno testenin in oljarne. Preuredili so stare tovarne živilske stroke.

Enega največjih delavskih domov na Balkanu gradijo v Osijeku. To bo središče vsega sindikalnega in kulturno prosvetnega življenja v mestu. V domu bo velika dvorana, ki bo imela prostora za 5000 ljudi. Gradbeni stroški bodo znašali 14.000.000 din. Polovica te vsote je že zagotovljena. Gradbena dela naglo napredujejo. Doslej so porabili milijon dinarjev.

Odkup kmetijskih pridelkov in živine na Hrvaškem. Lani je odkupovalo kmetijske pridelke nad 20 trgovskih odkupnih podjetij in številne zadrage. Največji uspeh je doseglo podjetje "Zrno" v Varaždinu, ki je preseglo odkupni načrt za 108%. Odkup žita na področju vse ljudske republike obveznih in prostih presežkov so izpolnili do 81%, odkup kornice do 95% in krompirja do 53%.

Zeniška železarna je imela lani 712 udarnikov. Kolektiv zeniške železarne dosegla stalno nove uspehe. Prvi mesec drugega leta petletke so izpolnili proizvodno nalogo vsi obrati, nekateri so jo pa tudi znatno presegli. Ze zdaj kaže, da bo zeniška železarna opravila letos večjo proizvodno nalogo, kakor lani. Med večje lanske proizvodne uspehe je treba prišteti, da je dala valjarna 450 km tračnic za mladinsko progo. Jeklarne je izpolnila svojo letno proizvodno nalogo že novembra. Storitnost jeklarne se je povečala za 50% v primeri z letom 1940. Lani se je delovni kolektiv odlikoval tudi pri prístovolnem delu. Zgradili so 85 stanovanj. Zelo marljivo so se udeleževali tudi na prosvetnem področju. Brati in pisati se je naučilo 3000 ljudi.

Zenski klub SND je čvrsto na delu

Detroit, Mich.—Naj mi bo dovoljeno, da zopet napišem par vrstic v Prosveti v imenu našega ženskega kluba, odsek Slovenskega narodnega doma. Ker pri tem klubu opravljam tajniško delo, si tu pa tam vzamem nekoliko časa, da pregledam stare tajniške knjige. Iz teh knjig je razvidno, da tudi tukaj v Detroitu slovenske žene ne spijo.

Tukajšnji ženski klub SND je bil organiziran 18. septembra 1928. Torej letos poteče 20 let, odkar ta klub deluje pri SND. Od rojstva tega kluba so naše žene neprestano delale za koristne namene. V vojnem času so prirejale razne zabave, da so si preskrbele posebno blagajno. Vojakom, katerih matere so članice tega kluba, so pošiljale darila v denarju.

Po vojni, ko so se njihovi sinovi vrnili domov, so jim razdelile denar iz vojaške blagajne. Za padle vojake so prispevale denar ali pa kupile cvetice. Pripravile so tudi jestvine za vojake, ki so bili nastanjeni v tej bližini.

Poleg tega so članice kluba prispevale tudi Sansu, Rdečemu križu, v community fund in war chest. Seveda obiskujejo tudi bolne članice in jim poklonijo darila. Tako so na delu tudi za obrambo Prosvete in drugih naprednih slovenskih listov; denar za to stvar imamo že pripravljen.

Ker vse kaže, da bomo gradili nov Slovenski narodni dom enkrat to leto, smo me ženske tudi šle že na delo, da bomo tudi me pomagale po naši moči do uresničenja novega doma. Poskrbete bomo, da bomo imele

Dodatek k mojemu zadnjemu dopisu

Mount Olive, Ill.—K mojemu zadnjemu dopisu, ki je bil priobčen v Prosveti 1. marca, se mi vidi potrebno popraviti zadevo Zidanskega posestva. O stvari sem bil napačno informiran, sedaj pa mi je sporočil brat, da je država podržala tudi Zidansko posestvo in Mejačevo vilo in tako je tretji Mejačev sin izgubil vse pravice do te domačije. Zakaj je država podržala to domačijo, mi ni znano.

Danes sem tudi prejel informacije o hčerki Ivana Bučarja iz Clairtona, Pa., katera se je odpovedala Ameriki in se poročila z nekim ruskim opernim pevcem. Ona je bila v službi pri ameriškem poslanstvu v Moskvi. Njena mati je sestra moja nečakinje Angele Berus iz Conneautua, O. Mati Bučar je umrla pred tremi leti in zapustila 12 otrok. Oče je Hrvat. Lastuje premogovnik in veliko farmo.

Andrew Maren.

Triglav v Hacquetovi "Orvetografiji".

